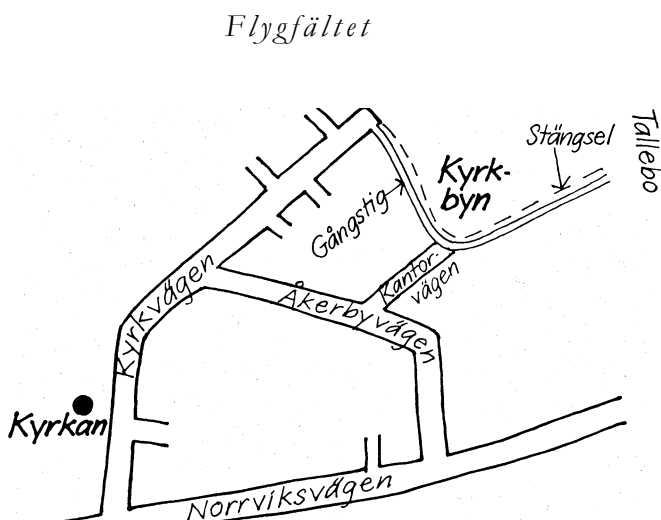

KYRKBYN (tidigare Järfälla gård)

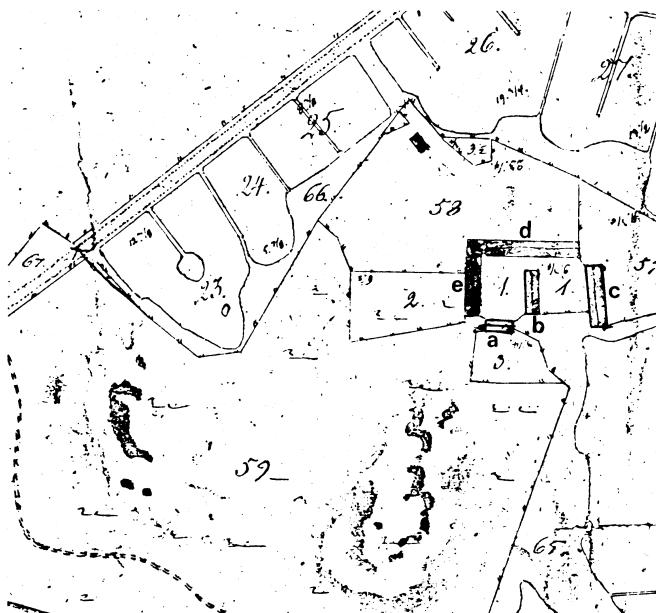
Det vi vet om byggnaderna vid Kyrkbyn från äldsta tider är inte mycket. Vi vet bara att gården brann ned sommaren 1601 och att den sedan låg öde i ett 25-tal år, men tydligen byggts upp igen vid 1620- talets mitt.

Nästa notis om själva husbeståndet vid Kyrkbyn härrör sig från 1673 då en tidigare arrendator handelsmannen Pierre Le Roy i Stockholm) vid häradsrätten krävs på böter för husröta. Samtidigt får gårdens ägare (hertig Adolf Johan på Görväln) bevis av häradsrätten, att Kyrkbyn är "mechta illa farit, af sigh kommit och merendels öde". Av detta kan man förstå att gårdsbyggnaderna varit i mycket dåligt skick.

Den äldsta bevarade kartan över Kyrkbyn är en lantmäterikarta från 1687 och då brukas gården åter. Kartan är gjord av lantmätare Petter Arosander. (Karta 1) Vid denna tid markeras, som i detta fall, oftast bebyggelsen endast med en hussymbol. Det gör att man inte vet hur många byggnader som fanns och inte heller hur dessa var belägna exakt. Kartan ger emellertid besked om var Kyrkbyns gårdsplats var belägen och den överensstämmer helt med senare kartor.

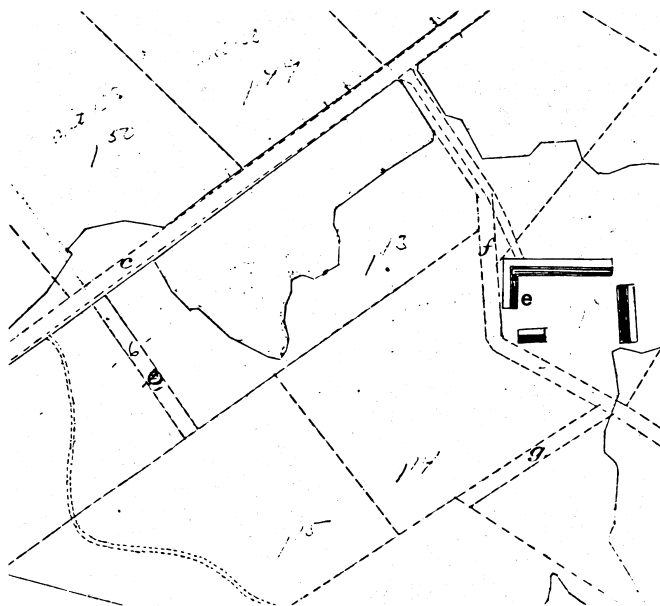
Med hjälp av denna kartsbild kan du själv leta upp platsen där Kyrkbyn låg. För att komma på "rätt" sida av stängslet måste du gå ner till Tallebo, om du inte är så pänstig att du klättrar över förstås.

Karta 2

Nästa lantmäterikarta över Kyrkbyn är från 1818. (Karta 2) och ritad av lantmätare A.W. Igberg. Här är däremot byggnaderna markerade i plan på sätt som numera är brukligt. Det gör att i varje fall alla väsentliga byggnader finns med. På kartan redovisas 6 byggnader, varav 1 ligger ca 400 m NV om den övriga hussamlingen. Det framgår inte av kartan eller kartbeskrivningen vilken användning de olika husen har. – Det minsta (a) av de 5 husen i husklungan är ca 10 m långt och ca 5 m brett. De bör ha varit bostadshuset. De 2 husen öster därom (b) och (c), orienterade N – S, är ca 16 m långt och ca 5 m bredd (b) resp ca 23 m långt och ca 6 m bredd (c). De båda övriga sammanbyggda husen (d) och (e) är ca 42 m långt och ca 7 m bredd (d) resp ca 30 m långt och ca 6 m bredd (e).

Mot slutet av 1850-talet, då gästgivare Carl Wahlström i Barkarby ägde Kyrkbyn, lät han uppföra ny mangårdsbyggnad strax N om Järfälla kyrka, invid stora landsvägen. Denna plats kallades efter Carl Wahlström för Carlslund, senare stavat Karlslund. Wahlström avled 1861 och hans änka arrenderade samma år ut Karlslund. Byggnaderna vid Karlslund kallas då i kontraktet för nybyggda. Dessutom arrenderas boningshusen på Kyrkbyns gamla bytomt ut till samma person som arrenderade Karlslund, nämligen vice kommissionslantmätaren Oscar von Sydow. Vi vet därför att i varje fall boningshusen på den gamla gårdsplatsen stod kvar 1861.

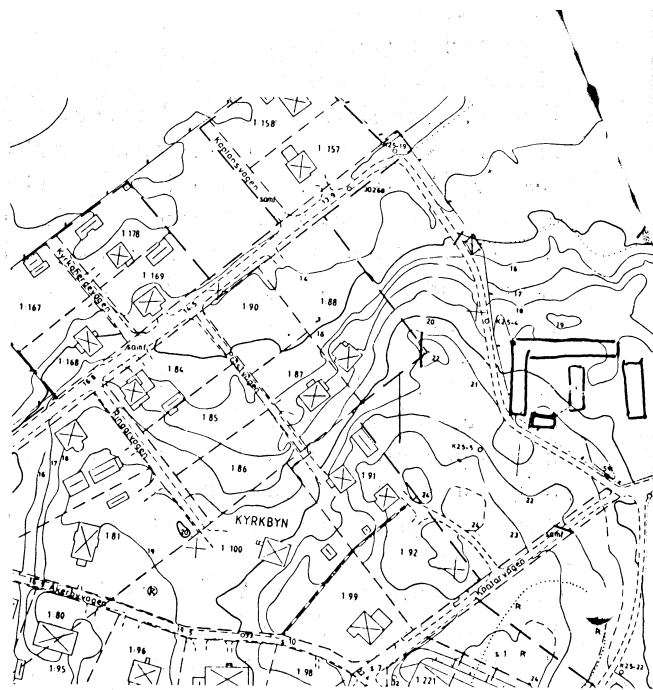
Karta 3

År 1865 kartlades åter Kyrkbyn, f ö just av Oscar von Sydow. (Karta 3). Då finns fortfarande 4 byggnader markerade på gårdsplatsen. Det kan då noteras att hus (e), som på 1818 års karta var 30 m långt, nu har förkortats till ca 20 m.

Även på styckningskartan 1901 av lantmätare Axel Reinhold Kruse finns byggnader kvar, men då denna helt bygger på 1865 års karta kan man inte lita på att de verkligen fanns kvar 1901. Snarare tyder det mesta på att de då var rivna. Ingen av de gamla Barkarby-bor som tillfrågades vid 1950-talets början kunde minnas att de sett några byggnader där i sin ungdom vid sekelskiftet.

Ytterligare belägg för att byggnaderna var borta 1901 erhålles genom Topografiska kårens tryckta kartor under 1800-talets senare del. - På den karta som uppmättes 1862 och 1866 och utgavs 1873, här kallad variant 1, finns Kyrkbyn markerad med ett gårdstecken (□) samt namnet "Kyrkobyn". - På det tilltryck av ovannämnda karta, här kallad variant 2, som gjordes för att lägga in järnvägen Stockholm-Västerås (påbörjad 1872 och klar 1875) samt järnvägen Spånga-Lövsta (påbörjad och klar 1889) finns Kyrkbyn markerad på samma sätt som på ursprungskartan variant 1. På nästa variant av kartan, här kallad variant 3, som är en översyn 1892-94, finns däremot varken namn eller gårdstecken längre kvar på Kyrkbyns gårdsplats.

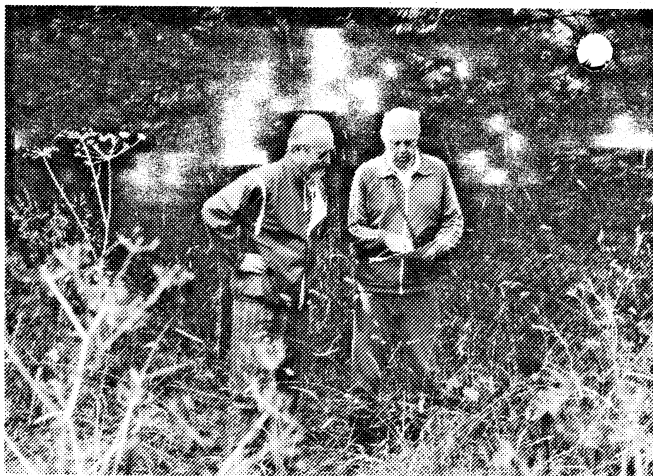
Om man räknar med att variant 2 kan vara tryckt tidigast 1885, det år då Stockholms stad köpte Lövsta och Riddersvik, och vidare räknar

Husen inlagda på den aktuella kartan

med att också annan översyn gjordes i samband med att järnvägarna lades in, skulle alltså bebyggelsen vid Kyrkbyn ha försvunnit någon gång mellan 1885 och 1892/94. Om man däremot utgår från att ingen annan revision förekommer på variant 2 än att järnvägarna lades in vidgas det tidsintervall under vilket Kyrkbyns byggnader togs bort, nämligen till att gälla tiden 1866-1892/94 i stället för 1885-1892/94.

På Kyrkbyns gårdsplats har nu hembygdsföreningen i samarbete med Järfälla kommun som är markägare, påbörjat ett uppröjnings- och kartläggningsarbete. Målsättningen är att frilägga husgrunder och kulturväxter samt sätta upp informations-skyltar.

Kurt Holmström och Lars Gustafsson j:r vid Kyrkbyn.

Under våren och sommaren 1989 har en del förberedande arbete gjorts. Husbeståndet enligt 1818 års karta har lagts in på kommunens aktuella karta. Viss grovrekognosering har gjorts på plats och en del stengrunder lokaliserats. Fotografering av gårdsplatsen översiktligt och beträffande en del detaljer har också gjorts.

Under sensommaren och förhösten ska arbetet fortsätta. Hembygdsbladet avser att rapportera härom i nästa nummer.

Del 2

KYRKBYN

I föregående nummer av Järfälla Hembygdsblad redogjorde jag för en påbörjad inventering av Kyrkbyns gamla gårdsplan.

I den föregående artikeln, som var den första i denna serie, presenterades platsen och redovisades en del av det gamla kartmaterialet. Där nämndes också att en viss grovrekognosering gjorts på platsen. Därmed avsågs en översiktlig genomgång den 17 juli 1989, som utfördes av Lars Gustafsson j:r, Kurt Holmström och Olle Malmberg. Vi lokaliserade ett antal husgrunder och rev bort mossa och gräs samt tog en del fotografier över gårdsplatsen i stort.

Den 18 augusti 1989 fortsattes arbetet av Hans-Ulrich Frohnert, Lars Gustafsson j:r, Ingvald Hermanson och Britt-Marie Thorsberg.

Vi koncentrerade oss på vad vi bedömde vara bostadshuset eller huvudbyggnaden. Den var i detalj redan lokaliserad genom studium av gamla kartor och den föregående rekognoseringen. Vi röjde bort alla buskar och träd samt allt högre gräs från den yta huvudbyggnaden stått på.

Vidare frilades husgrundens kantstenar. Denna grund var mycket väl bevarad. På några ställen hade visserligen en del stenar rasat ned men i huvudsak var alltså husgrunden intakt.

Ett spisröse centralt i huset med sten och tegelflis kunde noteras, vilket ju f.ö. visar att det var ett boningshus. Ytterligare en större hög med tegelflis och sten kunde noteras i husets sydvästra hörn. Denna hög hade åtminstone en sida delvis väl bevarad. Den kan ha varit en bakugn.

Bland andra detaljer kan nämnas en dörrsten, 0,95 x 0,80 meter, på östra långsidan. Längs västra långsidan fann vi rester av en fönsterkarm med ögla för fönsterlucka samt murbruksrester.

Kurt och Lars har hittat en stengrund

Vi fann också innanför husets kantstenar en del andra föremål, som blev synliga, när gräs och buskar röjts av. Vi lät dem ligga. En del var uppenbarligen av modernt slag och har kastats där långt efter det att gårdsbyggnaderna avhysts. Andra föremål åter kan kanske visa sig vara från gårdstiden. Vi grävde emellertid inte på platsen och gjorde således inte en regelrätt genomgång av marken innanför husets kantstenar. Det får höra till en senare etapp och kräver f.ö. stor varsamhet så att inget av värde förstörs.

Platsen för huset fotograferades löpande under röjningsarbetet. Vidare videofilmades delar av röjningsarbetet liksom också en beskrivning av kantstenarna runt hela husets plats.

Vi mätte också upp grunden. Måtten stämde relativt väl med måtten från 1818 års karta. Enligt denna karta var, vilket redovisades i den förra artikeln, boningshuset (hus a) ca 10 meter långt och ca 5 meter brett. Huset var orienterat i väst-öst, alltså med långsidorna mot norr och söder samt kortsidorna mot väster och öster.

I fornlämningsregistret för Järfälla från inventeringen 1979-80 finns följande notering om Kyrkbyns gårdsplats: Två husgrunder 12 x 7 m markerad av kantstenar, 2 spisrösen, 3 m i diameter och 0,4 m höga av sten, tegelflis och jord. Vid uppmätningen visade sig grunden vara 11,8 meter på östra långsidan och 12,0 meter på västra långsidan, 6,0 meter på norra kortsidan och 5,8 meter på södra kortsidan. Avståndet från dörrstens mitt till nordvästra hörnet var 8 meter.

För att ge en uppfattning om den tid ett sådant här frilägnings- och rensningsarbete tar, så kan det noteras att husets yta var ca 50 kvadratmeter. Vi var 4 personer som röjde och vi höll på i 2 tim-

mar. Det tog m.a.o. 8 personarbetstimmar. Häri inkluderas då även fotografering, videofilmning, uppmätning och viss rekognosering av övriga husgrunder. - Tidsåtgången vid röjning beror naturligtvis också på hur mycket vegetation som behöver röjas bort. I detta fall var det förhållandevis tät vegetation, som hunnit växa upp under de drygt 100 år som gått sedan byggnaden rivits. Ett större träd just i västra långsidan lät vi stå kvar. Skulle detta ha fällts, skulle avsevärt mera tid ha gått åt.

Arbetet kommer nu att gå vidare, dels med en mera noggrann genomgång av huvudbyggnadens

yta, dels med friläggning av övriga husgrunder, i den mån dessa finns bevarade. Militären hade nämligen under andra världskriget övningar även på denna plats och gjorde då en del försvarsanläggningar.

..

Innan nästa etapp av röjning börjar för de övriga husen ska med utgångspunkt från det nu i terrängen lokaliserade boningshuset och med hjälp av 1818 års karta utsättning ske för att lättare kunna exakt lokalisera övriga byggnader. Därigenom kan man också konstatera om de övriga husens kantstenar rubbats genom militärens verksamhet här.